KRAŠTO TURTAS – IŠSAUGOTA ATMINTIS

Zita SABULIENĖ

Širdis į širdį

Baltais žiedais pražydo sodai,
Upelių šokio bildesys,
Pavasarinio vėjo mostais
Čirena grįžęs vyturys.
Prie sprogstančios alyvos krūmo
Lakštutė derina natas.
Net ir iš tolimo atstumo
Motulės širdį vaikas ras.
O jei kapų ramybėj guli
Prie puokštės, žvakės ir malda
Visoms mamytėms ir močiutėms
Ši šventė – padėkos diena.

Metų sukaktys

Sukanka 95 metai, kai Ukmergėje 1926 m. gegužės 1 d. gimė Romualdas Baltrušis, chemikas organikas, habilituotas fizinių ir chemijos mokslų daktaras, profesorius.

♦ ♦ ♦

Sukanka 70 metų, kai Buzų kaime, Vidiškių seniūnijoje, Ukmergės rajone, 1951 m. gegužės 1 d. gimė Jonas Garliauskas, Panevėžio J. Miltinio dramos teatro aktorius. Mirė 2002 m. balandžio 13 d.

♦ ♦ ♦

Sukanka 115 metų, kai Vailiškių dvare, Žaliosios valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje, 1906 m. gegužės 3 d. gimė Juozas Kviesulaitis, pedagogas, dailininkas, daugelio po pasaulį pasklidusių dekoratyvinių lėkščių, medžio mozaikų autorius. Nuo 1937 m. gyveno ir dirbo Ukmergėje. Mirė 1987 m. Palaidotas Ukmergės Dukstynos kapinėse.

♦ ♦ ♦

Sukanka 90 metų, kai Padvarių kaime, Ukmergės rajone, 1921 m. gegužės 5 d. gimė Vaclovas Rackevičius, pedagogas, vargonininkas, choro dirigentas. Mirė 1973 m. gegužės 16 d. Kaune.

♦ ♦ ♦

Sukanka 110 metų, kai Paželvių kaime, Ukmergės rajone, 1911 m. gegužės 6 d. gimė Juras Arnas Šaltenis, žurnalistas, dramaturgas, vertėjas, teatrologas. Mirė 1959 m. birželio 5 d. Vilniuje.

♦ ♦ ♦

Sukanka 85 metai, kai Sližių kaime, Ukmergės rajone, 1936 m. gegužės 7 d. gimė Jadvyga Kuolienė-Sereikaitė, buvusi Lietuvos aklųjų bibliotekos direktorė, nusipelniusi kultūros darbuotoja.

♦ ♦ ♦

Sukanka 90 metų, kai Kačėniškių kaime, Siesikų valsčiuje, Ukmergės apskrityje, 1931 m. gegužės 9 d. gimė Jeronimas Grėska, ekonomistas, habilituotas socialinių ir ekonomikos mokslų daktaras.

♦ ♦ ♦

Sukanka 80 metų, kai Želvoje, Ukmergės rajone, 1941 m. gegužės 13 d. gimė Romas Petras Šaulys, gydytojas, organizacijos „SOS-Vepriuose“ steigėjas ir direktorius.

♦ ♦ ♦

Sukanka 45 metai, kai Ukmergėje 1976 m. gegužės 18 d. gimė Rolandas Vilkončius, televizijos laidų ir renginių vedėjas.

Ukmergės Vlado Šlaito viešosios bibliotekos inf.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Bibliotekoje – tarpukario leidinių paroda

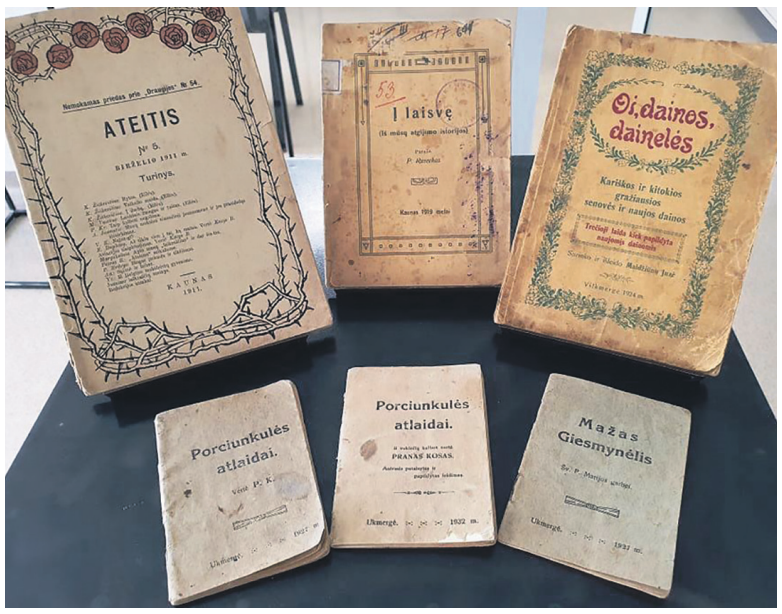

Surengta tarpukario leidinių paroda.

Sigita ASTIKIENĖ
Vlado Šlaito viešosios bibliotekos Bibliografijos-kraštotyros skyriaus vedėja

Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos proga Vlado Šlaito viešojoje bibliotekoje parengta tarpukario leidinių paroda, kurioje eksponuojamos tiek šio laikotarpio knygos, tiek ir periodinė spauda. Leidiniai parodai gauti iš viešosios bibliotekos fondų bei Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos dovanoto Lietuvos nepriklausomybės laikotarpio knygų rinkinio, kuris saugomas prezidento Antano Smetonos dvare Užulėnio kaime. Paroda bibliotekoje veiks gegužės 7–birželio 7 dienomis.

Leidinių įvairovė

Tarpukario lietuviški leidiniai pasižymėjo įvairesne tematika, buvo daugiau iliustruoti nei ankstesniojo (1905–1917) laikotarpio. Siekiant skatinti lietuvybę, šalyje pradėjo steigtis kultūros įstaigos, spaustuvės, kuriose buvo spausdinami įvairios tematikos leidiniai. Viena iš pirmųjų leidyklų buvo „Švyturio“ bendrovė, kuri, įsteigta 1918 metais, leido vadovėlius, grožinę literatūrą, vaikiškas knygas. Tarpukariu veikė ir kitos leidyklos: Šv. Kazimiero draugija, leidusi religinę, grožinę literatūrą, „Knygų leidimo komisija“, leidusi vadovėlius, lietuvių ir užsienio rašytojų knygas, grožinės literatūros leidykla „Sakalas“, išleidusi nemažai garsių to meto rašytojų kūrinių, ir kitos.

Šiuo laikotarpiu atgaivinti politinių partijų periodiniai leidiniai, pradėti leisti įvairių krypčių lietuviški visuomeniniai politiniai laikraščiai ir žurnalai, įsteigta naujų oficialių, regioninių laikraščių, įvairioms skaitytojų grupėms skirtų specializuotų periodinių leidinių. Be „Lietuvos aido“, Lietuvos Valstybės Taryba 1918 m. Vilniuje leido savaitraščius lenkų ir rusų kalbomis. Lenkijai okupavus Vilnių ir Vilniaus kraštą, periodikos leidybos centru tapo Kaunas. Steigiantis naujiems periodiniams leidiniams ir didėjant jų svarbai, susirūpinta spaudos ir visuomenės santykių reguliavimu, periodinių leidinių leidybos, spausdinimo bei platinimo, spaudos darbuotojų veiklos reglamentavimu, reikiamos informacijos teikimo organizavimu. 1919 m. buvo priimtas pirmasis Lietuvos spaudos įstatymas. Tais pačiais metais Kaune pradėta leisti oficialų Lietuvos Vyriausybės dienraštį „Lietuva“, karinių organizacijų leidinius „Karys“, „Kardas“, „Policija“, Šaulių sąjungos žurnalą „Trimitas“, buvo leidžiami ir partijų periodiniai leidiniai, žurnalus leido ateitininkai, pavasarininkai, skautai, kitos organizacijos, buvo spausdinami katalikų savaitraščiai, žurnalai mokytojams, moterims, jaunimui.

Nemažai laikraščių ir žurnalų įsteigė įvairios visuomeninės organizacijos, privatūs leidėjai, tačiau tik vienas kitas gyvavo daugiau kaip kelerius metus. Lietuvos miestuose buvo leidžiami regioniniai laikraščiai, savaitraščiai. Visuomeniniai politiniai laikraščiai buvo leidžiami ne tik lietuvių, bet ir jidiš, rusų, lenkų, vokiečių kalbomis. Pavyzdžiui, Ukmergėje 1926 m. buvo leidžiamas visuomenės, kultūros ir politikos savaitinis laikraštis „Ukmergiečių balsas“. Leidinys buvo spausdinamas Ukmergės spaustuvėje, iš viso išleista 12 numerių.

1918–1940 m. Lietuvoje leista apie 40 kultūros, literatūros ir meno periodinių leidinių. Kaip svarbiausius galima išskirti „Kultūra“, „Keturi vėjai“, „7 meno dienos“, „Muzikos barai“, „Kinas“, „Teatras“ ir kiti. Buvo leidžiami ir specializuoti mokslo žurnalai, periodiniai leidiniai tam tikrų veiklos sričių ir profesijų darbuotojams, karo bei krašto apsaugos tematikos, sporto, satyros, humoro periodika.

Nukelta į 8 p.

Darbas Lietuvos archyvuose: įdomiausių dokumentų paieškos

Tęsinys. Pradžia balandžio 16, 23 ir gegužės 7 d. „Ukmergės žinių“ prieduose „Krašto turtas – išsaugota atmintis.

Raimondas RAMANAUSKAS
Ukmergės kraštotyros muziejaus muziejininkas

Gerokai vėliau, 1865 m. pradžioje Vilniuje tuo metu apsigyvenęs A. Koska buvo išsiųstas iš ten į Ukmergę policijos priežiūron, nes išviliojo iš ištremto sukilėlio motinos J. Riomerienės 3 000 rublių, už kuriuos žadėjo pasiekti nuosprendžio jos sūnui sušvelninimo. Kadangi viskas vyko Vilniuje, niekas iš tenykščių valdininkų jo neapgynė.

○○○

Dar vienas įdomus dokumentas, susijęs su Veprių dvaro savininkais. Pelagija Kosakovskytė (Vaitkuškio dvaro savininko sesuo) buvo ištekėjusi už Didžiosios Britanijos piliečio Sen-Klero (emigrantų iš Prancūzijos palikuonio) ir gyveno tai Vepriuose, tai Anglijoje. Prasidėjus Krymo karui tarp Rusijos ir Anglijos, Prancūzijos bei Turkijos, Anglijoje tuo metu buvusiai Pelagijai Sen-Kler kaip formaliai Veprių dvaro savininkei, buvo atsiųstas iškvietimas atvykti į Rusiją, kad pasiaiškintų dėl jos vyro ir sūnaus veiksmų.

Anot 1854 m. lapkričio 16 Rusijos vidaus reikalų ministro rašto, Pelagijos vyras Sen-Kleras „Londone prisijungęs prie Rusijos ir Lenkijos piktadarių, su savo žmonos pagalba yra užmezgęs piktavališkus ryšius su kai kuriais Varšuvos gyventojais, o jos sūnus, tarnaujantis Anglijos armijoje Kryme, stengiasi platinti kurstančius atsišaukimus.“

Pelagija, 1855 m. pavasarį Rusijos pasiuntinybėje Berlyne gavusi pasą kelionei į Rusiją, iš Berlyno išvyko ne į Rusiją, bet į Londoną. Todėl Rusijos vidaus reikalų ministerijos pareigūnai išsigando, „kad, pasinaudojant ponios Sen-Kler pasu kelionei į Rusiją, į mūsų teritoriją neatvyktų, prisidengęs jos vardu, kas nors iš nepatikimų asmenų“. Todėl Rusijos vidaus reikalų ministras Bibikovas visiems Rusijos pasienio postų pareigūnams nurodė, kad pasienyje būtų sulaikytas ir „su priežiūra“ pas Vilniaus generalgubernatorių „atsiųstas tas, kuris atvyks į imperijos ribas su minėtuoju pasu“.

Tai, kad dokumente minima ne su P. Sen-Kler pasu galinti atvykti kita moteris, bet „asmuo“, reiškia, kad Rusijos valdžia bijojo, jog gali atvykti moterimi persirengęs vyras antirusiškai veiklai Lietuvoje karo metu organizuoti. Tačiau atvyko tikroji P. Sen-Kler ir veikiausiai davė valdžią patenkinusius pasiaiškinimus, nes netrukus netrukdoma išvyko, prieš tai suspėjusi parduoti Veprių dvarą Podbereskiams.

○○○

Malšinant 1863 m. sukilimą, suimti sukilėlių būrių vadai buvo viešai baudžiami mirties bausmėmis, taip norint įbauginti vietinius gyventojus.

Ukmergėje mirties bausmės buvo vykdomos turgaus aikštėje (dabartinės Kęstučio a. vakarinė dalis ir Vienuolyno g.), turgaus dienomis prekiauti suvažiavusiems valstiečiams bei miestiečiams matant.

Du sukilėlių būrių vadai ten buvo sušaudyti, keturi pakarti. Paskutinės mirties bausmės vykdymo metu 1863 m. gruodžio 9 d. nesilaikyta bausmės vykdymo taisyklių, todėl Vilniaus generalgubernatorius M. Muravjovas-Korikas pareikalavo pasiaiškinimo.

Kauno regioniniame valstybės archyve saugojamoje byloje, atsakyme Muravjovui, pripažįstama, kad, kariant sukilėlių vadą D. Maleckį (Vilkovičių), egzekucijai vadovaujančiam karininkui nežinant nustatytų taisyklių bei dėl policijos aplaidumo ant pasmerktojo galvos nebuvo užmautas maišas ir nesurištos jo rankos, todėl jis dar spėjo pasakyti egzekuciją stebėjusiems gyventojams: „Aš dar ne paskutinė auka!“ bei atsisveikinti su jais rankų mostais. Tad bausmės vykdymo efektas buvo visai priešingas negu sukilimo malšintojai tikėjosi. Šio dokumento fotografija yra dabartinėje Ukmergės muziejaus ekspozicijoje.

○○○

Rusijos valdžia su dideliu įtarimu sutikdavo bet kokias vietinių gyventojų iniciatyvas, kuriant įvairias su politika nieko bendro neturinčias visuomenines organizacijas.

1876 m. balandžio mėnesį buvo prašoma valdžios leidimo steigiant Ukmergės savitarpio draudimo nuo ugnies bendrovę. Sumanymą kaip tikrai naudingą vietiniams gyventojams palaikė Kauno gubernatorius ir Vilniaus generalgubernatorius.

Tačiau atsakyme jiems Rusijos vidaus reikalų ministras Timaševas (žinomas reakcionierius) prašyme įžvelgė kažką panašaus į naujo sukilimo organizacijos kūrimą (neva draudimo organizacijos nariai darbuotųsi nusikalstomoms idėjoms tarp gyventojų platinti ir jas realizuoti, kai ateitų tam tinkamas laikas).

Leidimas kurti bendrovę nebuvo duotas, o Ukmergės gyventojai dėl to labai smarkiai nukentėjo. Po metų, 1877-aisiais, sudegus beveik visam miestui, patyrus daugiau kaip milijono rublių vertės nuostolį, mieste tebuvo apdrausta namų už 60 000 rublių.

○○○

1900 m. sausio 5 d. Ukmergėje įvyko didelis policininkų susidūrimas su trim vietiniais triukšmadariais rusais. Šie brovėsi į viešnamį Pakalnės gatvėje, mušė prostitutes reikalaudami iš jų pinigų degtinei. Juos iš ten išvarius, sumušė policininką, mušėsi su jam pagalbon atskubėjusiais kitais policininkais. Po to muštynės persikėlė į mušeikų gyvenamą vietą Užupyje. Ten, triukšmadariams ėmus mosuoti peiliu ir kirviais, policininkas J. Zavolovas buvo nudurtas. Žuvusysis buvo policijos veteranas, ne kartą pasižymėjęs gelbstint žmones gaisrų metu ar sulaikant nusikaltėlius.

Nukelta į 8 p.

Bibliotekoje – tarpukario leidinių paroda

1918–1940 m. Lietuvoje leista apie 40 kultūros, literatūros ir meno periodinių leidinių.

Atkelta iš 7 p.

Saugomi tarpukario leidiniai

Viešojoje bibliotekoje saugomos iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos gautos tarpukario metų leidimo knygos, kurios skirtingais laikotarpiais priklausė įvairioms mūsų miesto įstaigoms ir organizacijoms. Leidiniai pažymėti knygų nuosavybės ženklais, kurie leidžia atsekti jų priklausomybę. Dauguma jų išleisti rusų kalba. Tačiau visai neseniai bibliotekos fondai pasipildė ir tarpukario metais išleistais su Ukmergės kraštu susijusiais leidiniais. Šios knygos įsigytos iš Kaune įsikūrusio Vidmanto Staniulio knygyno-antikvariato, kuriame gausu senų, retų knygų ir kitų antikvarinių daiktų. Į viešąją biblioteką atkeliavo 1934 metais leistas „Antano Smetonos raštų žodynas“, 1937 metų leidimo „Ukmergės miesto vaizdų albumėlis“, 1942-ųjų Ukmergės mokytojų seminarijos vienkartinis leidinys „Į gyvenimą“, 1943 metais Vidiškiuose išleistas „Parapijiečio giesmynėlis“ ir kiti. Dauguma knygų išleistos lietuvių, keletas – rusų kalbomis.

Iš tarpukario periodikos bibliotekoje galima rasti periodinių leidinių „Savivaldybė“, „Lietuvos aidas“, „Muzikos barai“ numerius, skirtus Ukmergei. 1932 metų laikraščio „Savivaldybė“ spalio mėnesio numeryje parengtas didelis ir gausiai iliustruotas straipsnis „Ukmergės miestas anksčiau ir dabar“, kuriame aprašytas to meto miesto gyvenimas, surašytos veikiančios įstaigos, pateikta miesto pastatų, gamyklų, organizacijų, bažnyčių nuotraukų. 1933 metų rugsėjo 23-iosios „Lietuvos aido“ paantraštė skelbia, kad „Šios dienos „Lietuvos aido“ numeris pavedamas Ukmergės kraštui“, dėl to jame gausu istorinių, kultūrinių straipsnių apie Ukmergę, rašoma apie prezidentą Antaną Smetoną, publikuojama ir krašto žmonių kūryba. 1938-ųjų rugpjūčio mėnesio „Muzikos barų“ numeris yra skirtas Ukmergės rajono dainų šventei. Jame pristatoma kultūrinė situacija to meto Ukmergėje, rašoma apie Ukmergės krašto dainas, pateiktas Ukmergės rajono dainų šventėje dalyvavusių chorų sąrašas.

Visus šiuos leidinius ir dar daug kitų galima rasti Vlado Šlaito viešosios bibliotekos Bibliografijos-kraštotyros skyriuje, kur renkama informacija apie Ukmergės kraštą, svarbiausius jo istorinius ir kultūrinius įvykius, saugomas ir visuomenei pristatomas mūsų krašto dokumentinis paveldas.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Darbas Lietuvos archyvuose: įdomiausių dokumentų paieškos

Atkelta iš 7 p.

Kiti šeši policininkai pasitraukė, bet greitai atsivedė pagalbon keliolika kareivių ir sulaikė nusikaltėlius. Žuvusiojo našlei po beveik metų vilkinimo buvo paskirta 60 rublių metinė pensija.

○○○

Žinome apie automobilio ir motociklo vairavimo egzaminus, tačiau 1901 m. Ukmergės miesto dūma (savivaldybė) svarstė ir priėmė nutarimą apie tokį egzaminą dviratininkams.

Nors tuo metu mieste nė dešimties dviratininkų nebuvo, bet jie (kadangi nebuvo oficialių draudimų) važinėjo miesto šaligatviais ir vos nepartrenkė vieno dūmos nario. Šis pasipiktino ir pareikalavo sudaryti „važiavimo dviračiais Ukmergės mieste taisykles“, kurias dūma patvirtino 1901 m. kovo 19 d.

Dviračiais leista važiuoti ne jaunesniems kaip 15-os metų asmenims, prieš tai išlaikius egzaminą, pavadintą „Sugebėjimo gerai važiuoti dviračiais išbandymu“. Egzaminą turėjo stebėti iš dūmos narių, policijos nuovados viršininko ir dviratininkų turistų draugijos atstovo sudaryta komisija.

Kiekvienas, išlaikęs egzaminą, asmuo turėjo gauti knygelės pavidalo leidimą bei dviračio numerį. Kasmet reikėjo mokėti 1 rublio mokestį už važiavimo teisę. Kiekvienas dviratis privalėjo turėti numerį, skambutį arba signalinį ragelį, o sutemus – įjungtą žibintą.

Drausta mieste greitai važiuoti ar lenktyniauti. Dviratininkai privalėdavo nulipti nuo dviračių ir pagal galimybes slėpti dviračius nuo pasibaidžiusių arklių. Uždrausta važiuoti šaligatviais. Tačiau Kauno gubernijos valdžia nutarė, kad šios taisyklės prieštarauja įstatymams, nėra tikslingos nedideliam miestui, todėl jas atšaukė.

○○○

Po 1905 m. Rusijos revoliucijos kylant lietuvių nacionaliniam judėjimui, augant tautiniam sąmoningumui, prasidėjo valdžios pareigūnų lietuviškos veiklos stabdymai bei konfliktai.

1907 m. rašytojas K. Puida prašė valdžios leidimo atidaryti Ukmergėje lietuvišką knygyną. Leidimas nebuvo duotas nes, anot Kauno vicegubernatoriaus, „yra pagrindo manyti, kad Puida veikia laikraščio „Vilniaus žinios“, kurio kryptis yra kenksminga, redakcijos vardu, todėl tokia knygų prekybos monopolizacija vienose rankose yra nepageidautina“. Lietuviško knygyno ukmergiškiams teko laukti dar keletą metų.

1908 m. lapkritį Ukmergės Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčioje prisaikdinant į Rusijos kariuomenę imamus naujokus lietuvius, Ukmergės apskrities karinis viršininkas papulkininkis Aidarovas susikirto su jaunais Ukmergės kunigais lietuviais Blaževičiumi ir Žakevičiumi. Pasak jo raporto Kauno gubernijos žandarų valdybos viršininkui, Blaževičius uždraudė naujokams prisiekiant kelti į viršų ranką su dviem pirštais, neperspėjo naujokų, kad paskui jį kartotų priesaikos žodžius, sakytų „prisiekiu“.

Karininkui ėmus kunigui prieštarauti, jis atrėžė: „Bažnyčioje šeimininkauju tiktai aš.“ Panašiai elgėsi ir kitas kunigas Žakevičius: gerokai vėlavo į prisaikdinimą (nors kunigų butas buvo vos už 200 m nuo bažnyčios), reiškė nepasitenkinimą dėl priesaikos rusų kalba ir pan. Dėl kunigų kaltės pusė naujokų, ypač paskutinėse eilėse, laikė rankas kišenėse, šnypštėsi ir čiaudėjo. Papulkininko Aidarovo nuomone, šiuose kunigų poelgiuose atsispindi priešiškumas rusų Vyriausybei bei rusų tarnautojams. Žandarų išvados dėl šio raporto byloje nėra.

○○○

Įdomių dokumentų pavyko rasti ir Lietuvos centriniame valstybės archyve. Sovietiniais laikais viešai skelbta, jog Lietuvą okupavę hitlerininkai uždraudė švęsti Gegužės 1-ąją ir ji buvo minima slaptai.

Nieko panašaus nebuvo. Dokumente apie šios šventės tvarką 1942 m. rašoma, kad gegužės 1 d. bus darbo garbės diena ir pavasario džiaugsmo šventė tautų, kurios kovoja su bolševizmu dėl geresnės ateities ir teisingo pasaulio sutvarkymo. Ukmergėje ši diena bus minima šia tvarka: 12 val. 30 min. miesto sodely prie paminklo per radijo garsiakalbius bus transliuojamos iškilmės Kaune ir p. generalkomisaro kalba.

Gimnazijos salėje vyksiančio minėjimo programą sudarys: sveikinimai, paskaita ir meninė dalis.

Skelbiama, kad dirbantieji kviečiami iškilmėse dalyvauti. Įstaigos ir įmonės Gegužės 1-ąją pasipuoš vėliavomis. Langus reikėtų atitinkamai papuošti žalumynais.

Kuo ši šventės programa skyrėsi nuo sovietinės? Nepamiršta pamaloninti dirbančiuosius ir deficitu – karo metu sunkiai gaunama degtinė. Pagal profesinių sąjungų sudarytus sąrašus leista kiekvienam profesinės sąjungos nariui išduoti po 0,5 l degtinės. Kuo nacizmas blogesnis už bolševizmą? Abu labu tokiu.

1941 m. pabaigoje į Ukmergės apskrities pradžios mokyklas buvo išsiuntinėtas Ukmergės apskrities pradžios mokyklų direkcijos raštas, kuriame rašoma: „Didžiosios Vokietijos vadui ir Lietuvos išlaisvintojui iš Žydijos ir bolševikiškos vergijos pagerbti mokyklose reikia iškabinti garbingoje vietoje atitinkamai aptaisytą Adolfo Hitlerio paveikslą ir portreto ar paveikslo pakabinimo proga paaiškinti mokiniams šio įvykio reikšmę.“

Po trejų metų analogiškame rašte veikiausiai liepta kabinti Stalino portretą. Minėtame aplinkraštyje tarnautojai raginami laisvu nuo tarnybos metu rūpestingai mokytis vokiečių kalbos, nes to reikalauja santykiavimas su vokiškomis įstaigomis bei jų pareigūnais. Be to, vokiečiai turi gausią ir turtingą literatūrą. Po trejų metų analogiškai reikalauta mokytis didžiosios rusų kalbos.

Paminėjau tik labai nedidelę dalį archyvuose surastų dokumentų. Visų dokumentų vertimai saugomi Ukmergės kraštotyros muziejuje. Darbas archyvuose tęsiamas. Jei ką nors ypač įdomaus pavyks rasti, pasistengsiu informuoti apie tai ukmergiškius.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Dėl paminklo A. Smetonai – daugybė neaiškumų

Pirmajam Lietuvos valstybės prezidentui Antanui Smetonai beveik prieš dvejus metus buvo pastatytas paminklas jo tėviškėje, Ukmergės rajone, Užulėnyje. Jau tada kalbėta, kad paminklas A. Smetonai bus statomas ir sostinėje. Tačiau šis sumanymas įstrigo.

BNS skelbia, kad Kultūros ministerija nebežada organizuoti naujo konkurso Antano Smetonos paminklui ir įspėja, kad Vilniaus savivaldybei nepasirašius sutarties su atrinkto projekto autoriais numatytos lėšos grįš į biudžetą.

Kultūros ministras Simonas Kairys tvirtina, kad ministerija įgyvendino visus reikalingus pavedimus, organizuojant konkursą, savivaldybei buvo išsiųstas tikslinės dotacijos sutarties projektas, perduodant autorių turtines teises.

„Todėl rengti naujo paminklo idėjos konkurso ministerija neturi jokio teisinio pagrindo. Apie tai oficialiai informavome Vilniaus miesto savivaldybę ir lauksime iš jos aiškesnių atsakymų į kylančius klausimus dėl tolesnės paminklo A. Smetonai ateities“, – sakė S. Kairys.

Buvusios Vyriausybės skelbtą konkursą pernai spalį laimėjo projektas „622522“. Jo autoriai Gedimino prospekte, šalia Vyriausybės, siūlo pastatyti knygos atvartą arba atvirlaiškį su šio tarpukario prezidento portretu vaizduojančią skulptūrą. Idėjos autoriai – Gediminas Antanas Sakalis, Kazys Venclovas ir Indrė Rakauskaitė.

Vilniaus miesto savivaldybė, iš pradžių dalyvavusi procese, balandžio pradžioje priėmė rezoliuciją prašydama Vyriausybę stabdyti konkursą ir pateikti galimas naujas vietas paminklui. Sprendimas motyvuojamas tuo, kad savivaldybės atstovai nebuvo įtraukti į Kultūros ministerijos organizuoto projekto konkurso komisijos sudėtį, o projektams pateikti skirta per mažai laiko.

Ministerija nurodo, jog, susipažinusi su rezoliucija, daro prielaidą, kad savivaldybė neplanuoja pasirašyti sutarties dėl šiam paminklui statyti skirtos specialios tikslinės dotacijos.

Paminklo projektui įgyvendinti buvo numatyta skirti 250 tūkst. eurų.

Konkursą skelbė Kultūros ministerija, organizavo Lietuvos architektų sąjunga, finansavo Vyriausybė.

Minėtoje vietoje 1918-aisiais stovėjusiame, iki šių dienų neišlikusiame pastate dirbo Lietuvos Valstybės Taryba, jos pirmininko pareigas ėjo A. Smetona, taip pat veikė Lietuvos valstybės pirmieji ministrų kabinetai, vadovaujami Augustino Voldemaro ir Mykolo Sleževičiaus, pradėtas leisti valstybės įstatymų ir valdžios įsakymų periodinis informacinis leidinys „Laikinosios Vyriausybės žinios“.

A. Smetona Lietuvos prezidento pareigas ėjo 1919–1920 ir 1926–1940 metais. Jis žuvo 1944 metais, kilus gaisrui namuose Jungtinėse Valstijose.

Lietuviai pripažįsta A. Smetonos nuopelnus dėl atkurto Lietuvos valstybingumo įtvirtinimo tarpukariu, valstybės pažangos tuo metu, tačiau kartais prieštaringų vertinimų sulaukia jo atėjimas į valdžią perversmo būdu ir pasitraukimas iš Lietuvos sovietų okupacijos akivaizdoje.

◊◊◊

Paminklas pirmajam Lietuvos valstybės prezidentui Antanui Smetonai Užulėnyje iškilmingai atidengtas 2019 metų rugpjūčio 10 d. Atidengimo iškilmėse dalyvavo šalies prezidentas Gitanas Nausėda.

◊◊◊

2,5 metro aukščio iš bronzos nulieta skulptūra pastatyta priešais A. Smetonos mokyklą-muziejų.

Jos autorius – skulptorius Antanas Žukauskas.

◊◊◊

Iš viso skulptūrai sunaudota daugiau nei 400 kilogramų bronzos.

UŽ inf.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS